

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM JOGÁSZ PROFESSZORAI

(1914-1949)

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

**A Debreceni Tudományegyetem
jogász professzorai**

(1914-1949)

HISTORIA FACULTATIS IURIDICAE

IV.

»Ernyedetlen szorgalommal ...«

**A Debreceni Tudományegyetem
jogász professzorai**

(1914-1949)

Szerkesztette

P. SZABÓ BÉLA

DEBRECEN, 2014

Historia Facultatis Iuridicae

IV.

A Debreceni Egyetem
Jogtörténeti Tanszékének kiadványsorozata

Sorozatszerkesztő:
Balogh Judit – P. Szabó Béla

© a szerzők, 2014

ISBN 978-963-473-749-0

Kiadta a
Debreceni Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó:
Dr. Szabadfalvi József
dékán

Készült a **DELA**
Könyvkiadó- és Kereskedelmi Kft. nyomdaüzemében
Felelős vezető: **Ujvári Béla**
Felelős szerkesztő: **Szabó Tünde**

TARTALOM

Harminc professzori életrajz elé	9
Gyakran és rövidítve használt források és irodalom	11
P. SZABÓ BÉLA Szepesváraljai Haendel Vilmos	15
SZABÓ SZILÁRD Jászi Viktor	45
BALOGH JUDIT Tóth Lajos	69
KÁROLYI GÉZA – SZABÓ SZILÁRD – P. SZABÓ BÉLA Kovács Gábor	95
CSOHÁNY JÁNOS Szentpéteri Kun Béla	111
SZABADFALVI JÓZSEF Teghze Gyula	133
BALOGH JUDIT Bacsó Jenő	155
P. SZABÓ BÉLA Haraszi Bernolák Nándor	179
P. SZABÓ BÉLA Iványi Béla	207
FÓNAI MIHÁLY Illyefalvi Vitéz Géza	235
MADAI SÁNDOR Kiss Géza	257
BALOGH JUDIT Mártonffy Marcel	279
SZABÓ ANITA – P. SZABÓ BÉLA Szentkirály-szabadjai Márffy Ede	297
VARGA NORBERT – P. SZABÓ BÉLA Barabási Kun József	319
P. SZABÓ BÉLA Marton Géza	345
HAJNAL BÉLA Pilismaróti Bozóky Ferenc	369
SZABÓ KRISZTIÁN Kováts Andor	389
P. SZABÓ BÉLA Baranyai Béla	413

BALOGH JUDIT	
Nizsalovszky Endre	441
NAGY EMÍLIA – CSÚRÖS GABRIELLA	
Szádecznei és Kardosfalvi Szádeczky-Kardoss Tibor	469
SZIKORA VERONIKA	
Zachár Gyula	497
MADAI SÁNDOR	
Sztechlo Zoltán	517
SISKA KATALIN – SZABÓ KRISZTIÁN	
Flachbarth Ernő	529
CSÚRÖS GABRIELLA	
Iglói Szontagh Vilmos	553
KISS KATALIN – P. SZABÓ BÉLA	
Hacker Ervin	565
TÓTH MATOLCSI LÁSZLÓ	
Juhász Nagy Sándor	583
P. SZABÓ BÉLA	
Pusztarádóczy Dezső Gyula	609
PRUGBERGER TAMÁS	
Kauszer Lipót	631
KARDOS SÁNDOR	
Devecseri Schultheisz Emil	651
SZABADFALVI JÓZSEF	
Vas Tibor	679

Harminc professzori életrajz elé

Jelen kötettel egy több, mint tíz éves vállalás beteljesülését, eredményét tartja kezében a Nyájas Olvasó. Az ezredforduló tájékán határozta el a Debreceni Egyetem (akkor még) Jog- és Államtudományi Intézetének vezetése, hogy felkéri a Jegtörténeti Tanszék munkatársait és a tanszék holdudvarába vonható kari kollégákat, hogy kutassák fel azon jogelőd jogtanárok életútját és munkásságát, akik a Kar 1949-ben bekövetkezett „szüneteltetése” előtt a „régí jogi karon” oktattak, katedrával rendelkeztek és részt vettek az Egyetem és a Város mindennapjaiban. 2002-ben, 2004-ben és 2006-ban egy-egy kötet jelent meg tehát azon professzorok és magántanárok tudományos portréjával, akik rövidebb-hosszabb ideig a „Debreceni Tudományegyetem” jogi karán joghallgatók nemzedékeit oktatták, jogásznemzedékeket bocsátottak útjukra a Kollégium, majd a nagyerdei Főépület kapuin át.

A három említett kötet nyomdába adásával akkoriban nem végeztünk teljes munkát, hiszen jelentős professzor-egyéni ségek maradtak ki az életrajz sorozatból. A folytatás terveit más, a Kar megerősödése érdekében végzett erőfeszítések szorították háttérbe. De a terv csak elszunnyadt, nem halt el: a megismert források bővültek, a már feldolgozott szakmunkák mellé újabb könyvek és tanulmányok kerültek elő az régmúlt ismeretlenségéből. Akik írtak egyes elődökről, azok nyitottabb szemmel járták a könyvtárakat, figyelve mit nem dolgoztak fel, mit mulasztottak el korábban figyelembe venni. S a korábbi gyűjteményekből kimaradt elődökkel szembeni adósság-tudat is egyre kízóbb lett.

Miután a több éven átívelő centenáriumi kezdeményezések egyébként is arra ösztönöztek bennünket, az Egyetem alapító karai közé tartozó fakultás mai oktatóit, hogy méltó módon emlékezzünk meg az alapítás illetve „az oktatási üzem” beindulásának százéves évfordulójáról, megszületett az elhatározás: frissítsük fel a már megírtakat, vázoljuk fel az elmaradt tudósportrékat. Persze a korábbi kötetek munkatársai közül már többen nem a Kar oktatói, s nem mindegyikük vállalta a továbblépést, az eredeti szövegek átdolgozását. De a többség újra nekifeszült, és ha más okból nem, de a rövidítés, a sűrités okán újraszabta a korábbi munkákat. A szerkesztő azt mondhatja, hogy az esetek túlnyomó többségében tettenérhető a „hozzáadott érték.”

Természetesen, ahogy a régi jogi kar professzorai is különböző egyéni ségek voltak, úgy a mai szerzők is azok, s szövegeik is különböző megközelítést alkalmaztak. Voltak, akik a volt egyetemi tanár írásainak megismertetésére helyezték a hangsúlyt, míg mások a régi jogi kar életébe való bepillantást tekintették inkább izgalmasnak. S valóban, a szövegeket olvasva tapasztalhatjuk, hogy sok, szaktárgyaink körében ma is napirenden lévő kérdésre már három-

négy nemzedékkel ezelőtt is választ kerestek elődeink. S valóban, úgy is érezhetjük, hogy a portrékon keresztül a régi jogi kar történetének kaleidoszkópjába pillantunk bele.

A két út közötti bizonyos kiegyenlítést keresve a szerkesztő többször vette a bátorságot, hogy a történeti okadatolás egységes színvonala érdekében kiegészítse az életrajzi adatokat, vagy újabb bibliográfiai tételeket soroljon be a műlajstromokba. Ilyen esetekben a szerkesztő beavatkozását egy apró jel (✂) teszi egyértelművé. Történt ez azzal a céllal, hogy a most új életre kelő harminc professzor élete és munkássága kényelmesebben kutatható legyen a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának második száz évében, „ernyedetlen szorgalommal...”

Gyakran és rövidítve használt források és irodalom

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- ET-Jegyzőkönyv* A debreceni m. kir. (Tisza István) Tudományegyetem Tanácsának Jegyzőkönyvei, 1914-1945 – Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Kézirattára
- Kari-Jegyzőkönyv* A debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara Tanácsának Jegyzőkönyvei (1914-1946) – Hajdú-Bihar-Megyei Levéltár VIII. 7/a 1-31; XXVI. 3/a 1-2.

IRODALOM

- BALOGH, *Adattár, i.m.* BALOGH Ferenc, *A Debreceni Református Kollégium története adattári rendszerben: Azaz a Kollégium adattára a református konvent és egyetemes tanügyi bizottság által előírt pontozatok keretében*, Debrecen, 1904.
- CSÉKA, *i.m.* CSÉKA Ervin, *Emlékezés régi debreceni jogászprofesszorokra*, *Jogtudományi Közlöny* 57 (2002), 107-113.
- DKK. Debreceni Kincses Kalendárium
- ECKHART, *i.m.* ECKHART Ferenc, *A jog- és államtudományi kar története 1667-1935*, Budapest, 1936,
- ÉK. A debreceni m. kir. (Tisza István) Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja, 1914-1942.
- HOLLÓSI, *i.m.* HOLLÓSI Gábor, *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története (1914-1949)*, Debrecen, 2007.
- VARGA Z., *i.m.* VARGA Zoltán, *A Debreceni Tudományegyetem története I. 1914-1944*, Debrecen, [1967],

DEZSŐ GYULA (1887-1972)

MAGÁNJOG

I. ÉLETE

Dezső Gyula, a kecskeméti jogakadémia, a debreceni és a szegedi egyetemek magánjogász professzora 1887. június 15-én született Nagykőrösön,¹ ahol atyja dr. Dezső Gyula a református tanítóképző intézet tanáraként tevékenykedett. Édesanyja Feichtinger Octavia Franciska volt. Családjában több író és művész volt. Középiskolai tanulmányait a nagykőrösi Arany János Református Főgimnáziumban végezte, államtudományi doktori oklevelet 21 évesen 1909. február 27-én, jogi doktori diplomát 1913. április 12-én szerzett a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen. Egyes adatok szerint több ország egyetemén (Párizs, Milánó, Berlin) folytatott még külföldi tanulmányokat.

Tanulmányai után egyéves önkéntesként katonai szolgálatba lépett a cs. és kir. 8. huszárezrednél, de három hónap után tartósan szabadságolták, s csak az első világháborúban hívták be újra a szolgálat folytatására, azonban öt hónap múltán egy felülvizsgálat után elbocsájtották.²

1910-ben kezdte jogtanári pályáját, amikor a kecskeméti jogakadémia igazgató tanácsa az ottani szabályzat szerinti „magántanárrá” választotta (miniszteri elismerés: 1910. december 21.), ami után több féléven keresztül tartott előadásokat. 1917-ben (szeptember 13.) Kecskeméten a jogtudományi államvizsga-bizottság kültagjává nevezték ki. Közben az 1914/15. tanévben a sárospataki jogakadémián helyettesített több háborús szolgálatot teljesítő tanárt: magyar és osztrák magánjogot és peres eljárást adott elő. Kecskeméten az 1916/17. tanév II. félévében a „szabadoktatási tanfolyamon (munkás egyetemen)” is tartott előadásokat.

1918-ban a máramarosszigeti református jogakadémia igazgató tanácsa a Római jogi Tanszékre választotta meg nyilvános rendkívüli tanárnak (1918. augusztus 19.). Itt adott elő (1920. január 1-től mint rendes tanár) 1920 márciusáig, mikor is a jogakadémia elköltözött a székhelyéről. 1920 augusztusában Kecskemét törvényhatósági bizottsága a kecskeméti jogakadémia Kereskedelmi- és Váltójog és

¹ Dezső Gyula életét az alábbiakban a debreceni Jog- és Államtudományi Kar jegyzőkönyvei alapján rekonstruáljuk. Dezső az idők folyamán nem kevesebb, mint öt életrajzot nyújtott be különböző pályázataival a Karhoz, így a Kari Tanács jegyzőkönyveiben ezek mind fellelhetők (1918, 1937 [2x], 1938, 1941). Életére vö. még BALANYI Béla, RÁCZ Lajos, VÁNYI Jenő, *Új Nagykőrösi Athenas I.*, 1994, 35-37; VÁNYI Jenő, *Tudja-e ki volt dr. Dezső Gyula egyetemi tanár?*, Városunk Nagykőrös (1990/11-12), 17.

² Egyik 1937-es életrajza szerint. Vö. Csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv 1937.* május 26. 41 oldalas jelentés (15-21.), melyet készítője, Szentpéteri Kun Béla írt alá.

Polgári peres eljárás Tanszékére választotta meg nyilvános rendes tanárrá, amely tanszéken 1929-ig tevékenykedett.³

Saját előadása szerint Dezső Sárospatakon, Nagykőrösön és Máramarosszigeten tagja volt a városi népőrségnek és ezen szolgálataiért magyar, majd osztrák és német háborús emlékérmeket kapott.⁴

Időközben 1917-ben megjelent, „Az objektív kártérítés tana. Függelék: az erkölcsi kár” című 360 oldalas monográfiájával⁵ jó nevet szerzett magának, mint jogi szerző. Ugyanis a munkát az MTA, mint az 1916 és 1917. években megjelent jog-, állam-, társadalomtudományi és közgazdasági művek közül a legérdemesebbet, Sztrokay-díjjal⁶ tüntette ki.

Ezen a sikeren is felbuzdulva Dezső Gyula (a „kecskeméti jogakadémiai magántanár”) 1918 májusában a magyar magánjogból magántanári képesítésért folyamodott a debreceni egyetem jogi karához. A tanári kar szakértőként Tóth Lajost kérte fel a kérvény értékelésére.⁷ Tóth megvizsgálta a beadványt és jelentése után a Kar szinte egyhangúan bírálatra alkalmasnak nyilvánította és bírálólul Tóth Lajost és Kiss Gézá-t jelölte ki.⁸ Tóth Lajos a tervezett előadások vázlatát ismertetve több kifogását is hangoztatta, de hangsúlyozta, hogy „mindezen kifogások mellett sem lehet azt mondani, hogy az előadások vázlatos tervezete valamely felületes hevenyészett munka volna. Ellenkezőleg: kitűnik belőle, hogy folyamodó szorgalommal és odaadással igyekezett feladatával megbirkózni: a nagy anyag felett a kellő áttekintést megszerezni. Hogy ez nem mindenben sikerült neki, ezt kezdő embertől nem lehet zokon venni.” Tóth Lajos javasolta, hogy a jelöltet képesítéshez bocsássák.⁹

A habilitáció ügyét megakasztotta a háború elvesztése és a forradalmak. Csak két év múlva 1920 júniusában jelezte Tóth Lajos, hogy bár ő elkészült feladatával, de mivel Kiss Géza volt a másik bíráló (és ő távozott a Karról), intézkedést kér a Kari Tanácstól az ügyben. A tanács Bacsó Jenőt jelölte ki második bírálólul.¹⁰ A korra jellemző momentumként említhető meg, hogy 1920 végén a Kar kérdőpontokat intézett Dezső Gyulához a forradalmi időkben tanúsított magatartása igazolása céljából. A jelölt a válaszokat megküldte, s azt habilitációs bírálói is megkapták.¹¹ Két hónappal ezután Tóth Lajos jelentésben kérte, hogy Dezsőt a Kar „a forradalom, a proletárdiktatúra és a román-megszállás alatt tanúsított magatartását illetőleg a válaszában foglaltak alapján” igazoltnak mondja ki, amit a Kar egyhangúlag meg is tett.¹²

Márciusban kiderült, hogy Dezső habilitációs beadványa a zűrzavaros hónapok alatt eltűnt, ezért a dékán kérte, hogy azt – mellékleteivel együtt - újra adja be,

³ PETŐ Ernő, *Jogakadémiák a 20. században*, DE BTK, PhD-értekezés, Debrecen, 2003, i.m., 80.

⁴ SZENTPÉTERI KUN Béla *jelentése*, i.m.

⁵ *Az objektív kártérítés tana. Függelék: az erkölcsi kár*, Budapest, 1917.

⁶ Sztrokay Antal jogász halála (1850) után örököse Sztrokay Lujza által 1864-ben tett alapítvány, amivel az MTA jogtudományi pályamunkákat jutalmazott (Sztrokay-díj).

⁷ *Kari-Jegyzőkönyv* 1918. május 13. 12. sz.

⁸ *Kari-Jegyzőkönyv* 1918. június 26. 10. sz.

⁹ Jelentés csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1918. június 26.

¹⁰ *Kari-Jegyzőkönyv* 1920. június 2. 241. sz.

¹¹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1920. december 5. 170. sz.

¹² *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. január 28. 238. sz.

illetve kérte Tóth Lajost, hogy az *admissio* kérdésében korábban beadott javaslatának másolatát prezentálja. Egyébként a bírálatok elkészültek és a jelölt a „*habilitationális eljárás következő fokozatára*” bocsátható. Így a professzorok egyhangúan kimondták, hogy a jelöltet a szóbeli kollokviumra be lehet hívni.¹³ De a következő hónapban Dezső nem jelentkezett,¹⁴ s a kollokviumra csak 1921 október 11-én kerülhetett sor. Ezen a ülésen Tóth Lajos volt az elsődleges kérdező, de kérdéseket intéztek hozzá Bacsó Jenő, Kun József és Mártonffy Marcell professzorok is. A kollokvium alapján a tanári kar 6:1 arányban nyilvános próbaelőadásra bocsátotta.¹⁵ Ez utóbbira aztán 1921. november 16-án került sor.¹⁶ Az előadás meghallgatása után a dékán (Tóth Lajos) javasolta a próbaelőadás elfogadását és a jelölt magántanári képesítését. A Tanács 10:1 arányban ennek megfelelően szavazott.

A képesítést a miniszter 1922. február 10-én erősítette meg.¹⁷ Ezután – mint azt a későbbi debreceni dokumentumok többször is megemlítték – igen szorgalmasan teljesítette magántanári kötelezettségeit,¹⁸ még akkor is, ha óradíjai minimálisak voltak.¹⁹ Az elkövetkező csaknem 25 év minden tanévében tartott a debreceni karon egy féléves, heti két órás kollégiumot a magyar magánjog köréből. Az általa hirdetett speciálkollégiumok a következő címet kapták: *Magyar házassági jog,*

¹³ *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. március 14. 320. sz.

¹⁴ *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. április 21. 329. sz.

¹⁵ *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. október 11. 4. sz. A feltett kérdések a következők voltak:

Tóth Lajos:

1. *Mi az az objektív kártérítés és mi az a vétkességi elv?*
2. *Mi az az absztrakt dologi szerződés elmélete?*
3. *A kötelmi jogviszony keletkezésére felállított hármaskategóriára vonatkozólag mi a jelölt véleménye?*
4. *Mi az a birtokviszony? Miben áll a Savigny és Ihering-féle birtokelmélet?*
5. *Mi a szokásjog?*

Bacsó Jenő:

1. *Határozza meg a jogsértés fogalmát!*
2. *Milyen viszony van a vétkesség és a kötelesség mulasztás között?*
3. *Miért mondja vétkesnek azt, aki a perben a tárgyalási határnapot elmulasztja?*
4. *A jogsértés mindig jogellenes magatartásból áll-e elő?*

Kun József:

1. *Milyen elméletek vannak a jogi személy konstrukciójára vonatkozólag?*
2. *Az egyesület képviselőjét lehet-e vajjon szervnek minősíteni?*
3. *Melyik az a két legjelentősebb munkálat a magyar irodalomban, mely a jogforrások tanára vonatkozik?*

Mártonffy Marcell:

1. *Mi az a pozitív szerződés-szegés?*

¹⁶ A hatályos szabályzat szerint „A próbaelőadás legalább fél óráig tartandó, 1 óránál többet azonban nem vehet igénybe. Elfogadás esetén a tanártestület a jelöltet a maga részéről képesítettnek nyilvánítja és a magántanári képesítés megerősítése végett az ügyiratokat az egyetemi tanács útján a VKMiniszter úr elé terjeszti.” *Kari-Jegyzőkönyv* 1921. november 16. 12. sz.

¹⁷ *Kari-Jegyzőkönyv* 1922. február 21. 27. sz. l.

¹⁸ Első speciális kollégiumát *Magyar házassági jog* címmel miniszteri engedéllyel utólag vették fel a tanrendbe. Vö. *Kari-Jegyzőkönyv* 1922. szeptember 25. 40. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1925. június 26. 314. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1933. december 20. 157. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1934. január 26. 184. sz.

¹⁹ Vö. Szentpéteri Kun Béla különvéleménye csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1923. április 25. Vö. még *Kari-Jegyzőkönyv* 1923. június 20. 374. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1925. június 26. 314. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1935. január 30. 233. sz.;

*Személyi jog, Dologi jog, Magánjogunk új irányai, A magyar magánjog viszonya a nemzetközi magánjoghoz, Zálogjog, Alapítványi jog, Kártérítési jog, A magyar magánjog alaptanai, Szolgáltatás és ellenszolgáltatás, Változó tárgyú kötelmek, Magánjogi társaság, Cselekvőképtelenek birtokjoga, A teljesítés, Jövőbeli dolgok biztosítása, Családjog.*²⁰

1929-ben a kecskeméti jogakadémia egyetemes református intézménnyé alakult át. Ennek kormányzó bizottsága 1929-ben a tanári kar meghívása alapján a Magyar és Osztrák magánjog és Bányajog Tanszékére helyezte át Dezső Gyulát.²¹ Utána évtizedekig ott működött, több esetben volt helyettesítő tanár: 1932-ben művelődéstörténetet, 1922/23-ban büntetőjogot, 1921-ben és 1941-től 1943-ig közgazdaságtant, 1940-42 között statisztikát helyettesített.²²

A kecskeméti jogakadémián többféle megbízatása lett: ő képviselte a kart a kormányzó bizottságban, több éven át (1922-1925) helyettes igazgató, illetve prodékán (1925-1930, 1937/38, 1940/41) volt. Négyyszer töltötte be az akadémia dékáni tisztét (1936/37, 1939/40, 1942/1943, 1945/46).²³ Részt vett az akadémia ifjúsági életének irányításában, s közreműködött a Werbőczy Bajtársi Egyesület valamint a Protestáns Ifjúsági Egyesület munkájában. Kecskeméten egyházi tanácsos, a dunamelléki egyházkerületben a közgyűlés tagja volt.²⁴

Dezső Gyula a '30-as években szerkesztőbizottsági tagja volt a Szladits-féle Magyar magánjognak.²⁵

Debrecenben magántanári működésének 15. évfordulója közeledtével vetődött fel először, hogy címzetes rendkívüli tanári cím adományozását kezdeményezzék a számára.²⁶ Ezen szándéknak megfelelően a Kari Tanács 1937. február 8-i ülésén egyhangúlag arról döntött, hogy kezdeményezi a miniszternél Dezső Gyula, a kecskeméti református jogakadémia tanára és akkori dékánja, illetve a debreceni kar magántanára számára a (címzetes) nyilvános rendkívüli egyetemi tanári címmel való kitüntetését. A Kar már korábban (1936. december 2.) bizottságot (Haendel Vilmos, Bacsó Jenő, Kováts Andor) küldött ki e tárgyban, amely rendkívül pozitív véleményt készített.²⁷ Ehhez csatlakozott külön véleményében Szentpéteri Kun Béla és Marton Géza is. Utóbbiak eyebebe között így indokolnak: „... *mindenekelőtt*

²⁰ Vö. HOLLÓSI, *i.m.*, 95.

²¹ *Emlékkönyv a Kecskeméten működő Egyetemes Református Jogakadémia fennállásának századik évfordulójára: 1831-1931, Kecskemét, 1932, 78.*

²² BÁLINTNÉ MIKES Katalin, *A református jogakadémia története az évkönyvek tükrében = Uő., A kecskeméti Református Jogakadémia évkönyvei: Repertórium, (Bács-Kiskun megye múltjából VIII), Kecskemét, 1983, 18-19.*

²³ BÁLINTNÉ MIKES, *i.m.*, 17.

²⁴ Megjegyzendő, hogy Dezső kecskeméti tevékenysége még nem nyert irodalmi feldolgozást.

²⁵ *Szegedi egyetemi almanach: 1921-1995*, szerk. SZENTIRMAI László, IVANYI SZABÓ Éva, RÁCZNÉ MOJZES Katalin, Szeged, 1996, 35.

²⁶ *Kari-Jegyzőkönyv* 1936. október 28. 69. sz.; *Kari-Jegyzőkönyv* 1936. december 2. 106. sz. (Szegedi Egyetemi Almanachban hibásan 1926-ot ír, Vö. *Szegedi egyetemi almanach, i.m.*, 35.)

²⁷ „... *Dezső Gyula, karunknak legrégibb egyetemi magántanárai közé tartozik s kb. 15 év óta a legsűrűbben tartott valamennyi magántanár között kollégiumokat egyetemünkön. Egyrészt ez a példás buzgóság, másrészt az a körülmény, hogy Kecskeméten a református jogakadémián is – mint azt Kováts Andor kartársunk ki neki annak idején ott igazgatója volt bizonyítja – a legszorgalmasabb professzorok közé tartozik...*” *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. február 8. 176. sz., melléklet (1937. január 14.).

magántanári kötelességeinek rendkívül buzgó teljesítésével tűnt ki, amennyiben a távolság okozta nehézségek ellenére is a habilitáltatása óta elmúlt 29 szemeszter közül 19-ben hirdetett és tartott a magánjog köréből vett különböző tárgyú előadásokat.

Ugyanezen idő alatt irodalmi téren is folytonos, elismerésre méltó munkásságot fejtett ki. Számos tudományos dolgozata jelent meg részint önállóan, részint folyóiratokban, gyűjteményes munkákban.

Felolvasásokat tartott a Magyar Tudományos Akadémián, a Magyar Jogászegyletben, a Külügyi Társaságban és a debreceni Tisza István Tudományos Társaságban ... Ezenkívül számos előadást, ismertetést tartott és írt különböző társadalmi, egyházi alkalmakkor, illetőleg folyóiratokban.

Végül körülbelül két évtizedes tanári működése egyik hazai jogi főiskolánkon szintén joggal sorozható azok közé az okok közé, melyek őt az általunk javasolt kitüntetésre méltónak tüntetik fel.”²⁸

A Kar előterjesztése eredményre vezetett, hiszen a miniszter előterjesztésére a kormányzó 1937. május 24-én kelt legfelsőbb elhatározásával Dezső Gyulának „az egyetemi oktatás és a tudományos irodalom művelése terén szerzett érdemei elismeréséül az egyetemi rendkívüli tanári címet” adományozta.²⁹

Ezen folyamattal párhuzamosan azonban Dezső bizonyos elutasításban is részesült a Kar részéről: a magánjogi tanszékre benyújtott pályázata nem lett sikeres ebben az évben. De hogyan is történt ez?

Tóth Lajos professzor halála után a Kar öttagú bizottságot (Marton Géza dékán, Szentpéteri Kun Béla, Bacsó Jenő, Haendel Vilmos [utóbb Baranyai Béla], Szádeczky-Kardoss Tibor) küldött ki a magánjogi tanszék betöltésének előkészítésre.³⁰ A bizottság először abban foglalt állást, hogy az akkor betöltetlen tanszékek közül, bár sorban nem ez következne, a magánjogi tanszék betöltése a legfontosabb. Ezt a Kar tanácsa is elfogadta.³¹ 1937. április 15-i határidővel írtak ki pályázatot, amelyre hét pályázat érkezett (Szászy István, Kauser Lipót, Személyi Kálmán, Dezső Gyula, Zachár Gyula, Gerőcz Kálmán, Fehérvári Jenő), amelyek közül ötöt tartott bírálatra érdemesnek a bizottság. Ezeket Szentpéteri Kun Béla szakvéleménye alapján rangsorolták, s a Kar végül 7:3 arányban Zachár Gyula kinevezését javasolta Szászy Istvánnal szemben.³²

A bizottság nagyon pozitív véleményt fogalmazott meg Dezső Gyuláról, s érdemeit így foglalta össze: „Dezső Gyula, amint azt róla mint hosszú idő óta buzgó magántanárunkról közvetlen tapasztalatból is tudjuk, kiválóan nagy szorgalmú, szerény és hűséges munkása a jogi oktatásügynek. A mellett a magánjog tudományának jeles művelője, aki épen abban a tudománykörben, amely a meghirdetett tanszékhez csatolva van, nagyon becses és a legelőkelőbb tudományos körök figyelmét és elismerését is kiérdemlő dolgozatokkal gazdagította tudományos irodalmunkat. Ama – nem mindennapi – emberek közé tartozik, akiknek tudományos munkássága alapján

²⁸ Marton és Szentpéteri Kun 1936. november 30-án kelt felterjesztése. Csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. február 8.

²⁹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. június 24. 295. sz.

³⁰ *Kari-Jegyzőkönyv* 1936. december 2. 109. sz.

³¹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. február 8. 164. sz.

³² *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. május 26. 267. sz.

megállapítható értéke jóval nagyobb, mint amennyit rokonszenves, de szerény egyénisége hirdet. A tanszéket mint megállapodott tudós és hosszú gyakorlattal bíró, eredményes munkájú professzor foglalhatná el."³³ Minden pozitív értékelés ellenére azonban – mint láttuk – a Kar Zachár Gyula kinevezését támogatta.

Dezső Gyula azonban elszántan törekedett a debreceni katedra elnyerésére, így amikor 1938 márciusában a Kar a Római jogi Tanszék betöltésére írt ki pályázatot, ismét pályázott. A kiírásra összesen négy pályázat érkezett, köztük Dezső Gyuláé is (a többi pályázó Réthey Ferenc, Óriás Nándor és Sztehlo Zoltán voltak). A Kar által kiküldött bíráló bizottság³⁴ 1938. április 30-án vitatta meg és szavazott a szakértői vélemény alapján a pályázatok rangsorolásáról, s úgy döntött, hogy „három helyre kíván jelölést foganatosítani.”³⁵ A bonyolult szavazási eljárás eredményeként a bizottság első helyen Dezső Gyulát, második helyen Réthey Ferencet, míg harmadik helyen „egyenlően” Sztehlo Zoltánt és Óriás Nándort jelölte a tanszék betöltésére. A Kari Tanács a bizottsági jegyzőkönyv és az előadói jelentés „beható” megvitatása után első helyen szintén Dezső Gyula kinevezése mellett döntött, míg második helyen a másik három jelöltet „aequo loco” jelölte a miniszter felé.³⁶ A Kar egyértelmű állásfoglalása ellenére a miniszter Sztehlo Zoltánt (a szegedi tudományegyetem magán-, és a miskolci jogakadémia rendes tanárát) nevezte ki egyetemi nyilvános rendkívüli tanárrá.³⁷ Az indokokat, amelyek alapján a miniszter így eltért a kari szavazás eredményétől, nem ismerjük.

Bacsó Jenő ekkori előadói jelentése szerint Dezső „... jeles és termékeny munkása ... a magánjogi, de ezzel kapcsolatosan a római magánjogi irodalomnak is, ki nagyon becses és a legelőkelőbb tudományos körök figyelmét és elismerését is kiérdemlő dolgozatokkal gyarapította tudományos irodalmunkat. Munkáiban sok önállóságot, eredetiséget találunk s azok éles megfigyelő képességéről, nagy iudiciumról tesznek tanúságot. Tárgyszeretete és szorgalma kiemelkedő, tudományos munkásságának értéke pedig igen nagy ...”³⁸

A sikertelen pályázatok ellenére a Kar igen nagyra tartotta Dezső Gyulát és továbbra is szem előtt tartotta a jeles magánjogász elismerését: 1941 áprilisában Szádeczky-Kardoss dékán azzal az előterjesztéssel élt, hogy a Kar kezdeményezze magántanára egyetemi nyilvános rendes tanári címmel való kitüntetését „a tudományos szakirodalom és főiskolai oktatás szerint szerzett érdemei elismeréséül.”³⁹ A tárgyban kijelölt bizottság (Szádeczky-Kardoss Tibor dékán, Sztehlo Zoltán, Zachár Gyula) nevében Sztehlo készített átfogó támogató véleményt. Ez alapján a kar 1941. június 6-i ülésén egyhangúlag, kilenc szavazattal támogatta az előterjesz-

³³ Csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1937. május 26. Május 24-én kelt szakvélemény, 21.

³⁴ Tagjai voltak: Kováts Andor dékán, Bacsó Jenő előadó tag, Szentpéteri Kun Béla, Baranyai Béla, Zachár Gyula.

³⁵ *Bacsó Jenő jelentése*. Vö. Az 1938. április 30-i ülés jegyzőkönyve, csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1938. május 13.

³⁶ *Kari-Jegyzőkönyv* 1938. május 13. 268. sz.

³⁷ A kormányzó 1938. július 28-án kelt legfelsőbb elhatározását a következő tanév első ülésén ismertette a dékán. Vö. *Kari-Jegyzőkönyv* 1938. szeptember 9. 1. sz.

³⁸ *Bacsó Jenő jelentése, i.m.*

³⁹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1941. április 30. 485. sz.

tést,⁴⁰ melyet a dékán meg is tett.⁴¹ Az előző, címzetes rendkívüli tanári előterjesztéshez hasonlóan a kormányzó ezúttal is pozitívan foglalt állást.⁴²

Ezen előterjesztés kapcsán Sztehlo így méltatta Dezső Gyula munkásságát: „*Harminc esztendő óta meghaladó jogirodalmi munkássága ideje alatt önálló könyv alakban megjelent 93 munkája⁴³ és mintegy 80 cikke. Igen terjedelmes szakirodalmi munkássága, úgy a magánjog, mint a jogtudomány egyéb területein, 1618 lapot, tehát több mint 100 nyomtatott ívet tesz ki. ... Dezső Gyula a magyar magánjog irodalmának egyik leghűségesebb és legszorgalmasabb munkása, aki nem egy értékes gondolattal gazdagította hazánk jogtudományi irodalmát. Dezső Gyula ezen állandó irodalmi munkássága mellett, mint aktív jogtanár ernyedetlen szorgalommal és buzgalommal veszi ki a maga részét, mint jogtanító is immáron több mint 26 év óta*”⁴⁴

Dezső ezekben az években is szorgalmasan ellátta magántanári feladatait Debrecenben, s éveken keresztül (az 1937/38. tanévtől a 1945/46. tanévig bizonyosan) a magántanárok képviselője volt a Karon.⁴⁵

A háború után közvetlenül Dezső Gyula immáron harmadszor pályázott egy debreceni tanszék elnyerésére. A háborús veszteségektől éppen felocsúdott, egyes tanárai visszatérésére váró Kar 1945 júliusában az akkor betöltetlen tanszékek problémájának megoldására bizottságot küldött saját kebeléből. A bizottság nevében Sztehlo Zoltán azt indítványozta, hogy a Kar pályázat mellőzésével hívja meg Szászy István kolozsvári ny.r. egyetemi tanárt, az MTA levelező tagját a Magyar és Osztrák magánjogi Tanszékre, valamint Dezső Gyulát a Kereskedelmi- és Váltójogi Tanszékre. Az előkészítő tárgyalások során Szászy és Dezső is nyilatkozott arról, hogy meghívásuk és kinevezetésük esetén a tanszéküket elfoglalják, „... és hogy a kar a szigorlati díjak szétoztására, valamint a dékánválasztás rendjére vonatkozó megállapodásainak magukat alávetik.”

A kiküldött bizottság véleménye Dezső Gyulával kapcsolatban – mint korábban is többször – rendkívül pozitív volt: „*Dezső Gyula magánjogi művei 73 nyomtatott ívet, míg egyes tartalmú tanulmányai –, amelyek között jelentős szerepet a kereskedelmi jogra vonatkozó tartalommal bíró dolgozatok töltenek be, – 28 nyomtatott ívre rúgnak. ... [a] magánjog tudományának jeles művelője, ki azonban a magánjogból kisarjadat jus specialénak: a kereskedelmi- és váltójognak is nem csekélyebb elhivatottságú munkása, ki irodalmi tevékenységével a legelőkelőbb tudományos körök figyelmét és elismerését is kiérdemelt dolgozatokkal gazdagította szakirodalmunkat. Ama nem mindennapi emberek közé tartozik, akinek tudományos munkássága alapján megállapítható értéke jóval nagyobb, mint amennyit rokonszenves, de szerény egyénisége sejtet. A kereskedelmi- és váltójogi tanszéknek vele való betöltése esetén, egy megál-*

⁴⁰ Kari-Jegyzőkönyv 1941. június 6. 517. sz.

⁴¹ Kari-Jegyzőkönyv 1941. szeptember 26. 73. sz.

⁴² Kari-Jegyzőkönyv 1941. november 18. 182. sz.; Kari-Jegyzőkönyv 1941. december 16. 207. sz.

⁴³ Megjegyzendő, hogy ugyan Dezső Gyulának nem csak jogtudományi munkássága volt jelentős, de ez a szám túlzottnak tekinthető.

⁴⁴ Szakvélemény csatolva: Kari-Jegyzőkönyv 1941. június 6.

⁴⁵ Vö. HOLLÓSI, *i.m.*, 297; Ezen tisztségében erősítette meg pl. Sárfy Andorral együtt a Kari Tanács például 1937 októberében, majd 1941 szeptemberében. Vö. Kari-Jegyzőkönyv 1937. október 20. 73. sz.; 1941. szeptember 26. 46. sz.; Kari-Jegyzőkönyv 1945. november 30. 244. sz. Ekkor Schönvitzky Bertalannal együtt jelölik. Ugyanekkor jelentik be, hogy Kecskeméten az igazoló eljárás során Dezső Gyulát igazoltnak nyilvánították.

*lapodott tudós és hosszú gyakorlattal bíró, eredményes professzori munkát felmutató ízig vérig kiváló szakember érné el az akadémiai életpálya végcélját: az egyetemi katedrát.*⁴⁶

A tanácsi szavazás során a jelenlévő hat professzor Szászy és Dezső esetében is igennel voksolt. A határozat arról is szólt, hogy az állásfoglalásokat a dékánhelyettes, a Kart akkor irányító Szentpéteri Kun Béla, terjessze jóváhagyás végett a miniszter elé.⁴⁷

A miniszter azonban nem nagyon akart eleget tenni a Kar kérésének, ezért azt kérte, hogy a Kar jelölje meg, melyik 1944-ben létező tanszékét akarja Kereskedelmi- és Váltójogi Tanszékké átszervezni és milyen indokokkal, továbbá miért nem lehet e tárgyat helyettesítéssel előadni a jövőben is. Erre a Kar elhatározta, hogy részletes indoklást készít, mivel továbbra is szükségesnek tartották Dezső Gyula meghívását.⁴⁸

Az ügy azonban rövid időn belül fordulatot vett, mivel Szászy lemondott a meghívásról, mert elfogadta a Pázmány Péter Tudományegyetem új Összehasonlító és Nemzetközi magánjogi Tanszékét. Ezért 1945. november elején a dékán (Flachbart Ernő) – Sztéhlo egy újabb jelentése alapján – azt indítványozta, hogy a Kar Dezső Gyulát a magánjogi tanszékre hívja meg, a Kereskedelmi- és Váltójogi Tanszékre pedig pályázatot írassanak ki a miniszterrel. Dezső meghívását egyhangúan támogatta a professzori testület, csakúgy a pályázat kiírásának kezdeményezését a kereskedelmi jogi tanszékre.⁴⁹

Az ügy folytatásaként 1945 legvégén a miniszter leiratban jelezte, hogy hajlandó volna esetleg tudomásul venni, hogy a Kar Dezsőt hívja meg a magánjogi tanszékre, de előtte *„tudni óhajtáná, hogy Dr. Dezső Gyula kineveztetése esetén marad-e a kecskeméti református jogakadémián rendes tanári állásban működő tanerő, mert ellenkező esetben a jogakadémia működését szabályszerűnek nem tekinthetné. Ezért a miniszter úr arra kéri egyetemünk Tanácsát, hogy a kérdést a kecskeméti jogakadémia érdekében is tisztázza.*” A Kar professzorai némi vita után arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kérdést – Dezső marad-e debreceni kinevezése esetén is rendes tanerő Kecskeméten, illetve ha nem, akkor a kecskeméti jogakadémia szabályszerű működése megkérdőjeleződik-e – nem a debreceni kar vagy egyetem dolga tisztázni, hanem a miniszteré és a református egyházé. Ezért fenntartják Dezső kinevezésével kapcsolatos kérésüket a miniszter felé *„... annál is inkább, mivel a*

⁴⁶ Sztéhlo Zoltán elnök, Bozóky Ferenc és Flachbart Ernő bizottsági tagok által jegyzett előterjesztés. Csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. július 28. Itt kiemelik még, hogy beszédeinek és előadásainak összoldalszáma 562 (35 nyomtatott ív), míg ismertetései és bírálatai 220 oldalnyit (14 nyomtatott ív) tesznek ki.

⁴⁷ *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. július 28. 204. sz.

⁴⁸ *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. szeptember 26. 16. sz.

⁴⁹ *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. november 08. 181. sz.: *„Tekintettel arra a körülményre, hogy a magánjogi tanszék minden haladéktól mentesen, a legrövidebb időn belül leendő betöltése karunknak eminens érdeke, azon okból, mert pillanatnyilag csak egy civilis jogász professzor működik karunkon, a bizottság előadó javaslatára azt határozta el, hogy karunknak javaslatot tesz abban a tekintetben, hogy a kereskedelmi- és váltójogi tanszékre meghívás útján kinevezésre javaslatba hozott dr. Dezső Gyula egyetemi c. r. tanár, jogakadémiai tanárt terjessze eredeti felterjesztésének módosításával a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz azzal, hogy nevezettet ... karunk egyhangú meghívási javaslatára, az üresedésben lévő magánjogi tanszékre ny. r. tanárrá nevezze ki.”*

miniszter úr leiratából az látszik kitűnni, hogy dr. Dezső Gyula személye ellen miniszter úrnak nincs észrevétele.”⁵⁰ Dezső Kecskeméten maradásának azért volt tétje, mert egy 1945 júliusában kelt jelentés szerint ő volt a jogakadémia egyetlen, ekkor Kecskeméten tartózkodó rendes tanára, aki mellett hat előadó megbízási szerződéssel volt alkalmazva.⁵¹

1946. február 26-án a Kar Tanácsa újólal megerősítette és fenntartotta korábbi határozatát Dezső meghívásával kapcsolatban.⁵² Végül aztán a Minisztertanács a vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére 1946. május 18-i ülésén elfogadta Dr. Dezső Gyula egyetemi nyilvános rendes tanári kinevezését a Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karára.⁵³ Kinevezését július 12-én kapta meg és a Kar működésének felfüggesztéséig volt a magyar magánjog professzora,⁵⁴ a Kar utolsó tanévében (1948/49) annak dékánja.

A rendelkezésére álló három tanév első féléveiben Dezső Gyula *Magyar magánjog* címmel tartotta előadásait előbb heti öt, majd 10 órában, míg a második félévbe öt illetve négy órás előadásai voltak. Ezek mellett magánjogi szemináriumot illetve praktikumot is vezetett heti egy órában.⁵⁵ Speciális kollégiumként *Bányajogot*, valamint *Munkajogot* (négy szemeszteren keresztül: 1946/47., 1947/48. tanév) és *Jelzalogjogot* (a 1947/48. tanév II. félévében) hirdetett meg.⁵⁶ Az 1948/49. tanév II. félévében helyettesként szakelőadója volt az akkoriban megváltoztatott új tanrend szerinti *Magyar polgári törvénykezési jog*nak.⁵⁷

A Kar szüneteltetésének kimondása után Dezső Gyulát áthelyezték a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára, ahol az 1949/50-es tanévben a Polgári jog I. Tanszék, 1950/51-ben pedig a Munkajogi Tanszék vezetője volt.⁵⁸ Innen ment nyugdíjba. 1972. október 15-én hunyt el.⁵⁹

II. MUNKÁSSÁGA

Dezső Gyula a magánjog tudományának, a civilisztikának szinte valamennyi területén letette névjegyét a XX. század első felében. Kortársai által megbecsült munkái kiterjedtek a klasszikus magánjogi területeken belül a személyi jog, a dologi jog, a kötelmi jog (ennek kereteiben a kártérítési és a szerződési jog), a kereskedelmi jog, az öröklési jog terrénumára, érintettek nemzetközi magánjogi kérdéseket, majd jogtanári pályafutása végén még a munkajogot is felölelték. Kései értékelői tehát

⁵⁰ *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. december 21. 278. sz. Dezső Gyula

⁵¹ PETŐ, *Jogakadémiák, i.m.*, 193.

⁵² *Kari-Jegyzőkönyv* 1946. február 26. 368. sz.

⁵³ *Minisztertanácsai jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei. 1944. december 23.– 1947. május 31.* A Magyar Országos Levéltár segédletei 11., Budapest, 2003, 171. – 1946. május 18. 109/33. sz.

⁵⁴ MUDRÁK, *i.m.*, 127.

⁵⁵ HOLLÓSI, *i.m.*, 93.

⁵⁶ HOLLÓSI, *i.m.*, 95.96; MUDRÁK, *i.m.*, 132-133.

⁵⁷ MUDRÁK, *i.m.*, 132. Hollósi nem említi ezt a megbízását. Vö. HOLLÓSI, *i.m.*, 112.

⁵⁸ BALOGH Elemér, *Oktatás és kutatástörténet = A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene (1921-1998)*, szerk. RÁCZ Béla, 92. és 94.

⁵⁹ *Szegedi Egyetemi Almanach, i.m.*, 35.

meglehetősen szűken vonják meg tudományos érdeklődésének határait, midőn ezt írják röviden: „Dezső Gyula az öröklési jog felelősségi kérdéseit boncolgatta, de emellett zálogjogi, kártérítési és cselekvőképességgel kapcsolatos témájú műveket is kiadott.”⁶⁰ Az alábbiakban – néhány fontosabbnak tekinthető munkája rövidre szabott bemutatásával – csak szerény kísérletet tehetünk ezen kép gazdagítására.

A fiatal, még éppen harminc éves Dezső egyik korai munkájával szinte berobbant a köztudatba, mikor az Akadémia 1917-ben Sztrokay-díjjal jutalmazta.⁶¹ „Az objectív kártérítés tana - Függelék: Az erkölcsi kár”⁶² című, 360 oldalas munkát kortársai Dezső legsikerültebb és legnagyobb jelentőségű munkájaként értékelték. Sokáig úttörő jelentőségű munkának tekintették.⁶³

Könyvének első részében Dezső öt terjedelmes fejezetben fejtegeti az objektív kártérítést. Mindenekelőtt elemzés tárgyává teszi a kár és a kártérítés fogalmát, azután pedig a kötelmek szokásos osztályozásának kritikáját adja. Ez utóbbi kapcsán kifejti, hogy a kötelmeknek a római jogból átvett osztályozásában a „quasi ex contractu” és „quasi ex delicto” kötelmek megkülönböztetése egészen tarthatatlan, s csak a dolog lényegének megértését nehezíti meg.

Ezután nagyon részletesen szól az életviszonyok azon főbb eseteiről, melyekben az objektív, vagyis a vétkesség nélküli kártérítés helyét foghat. Így kifejti az ártatlan károkozók, a cselekvőképtelen vagy korlátozott cselekvőképességű egyének felelőségét, elemzi az állatokért való felelőséget. Szót ejt továbbá az alkalmazottakért és a megbízottakért való felelőségről, valamint az állam felelőségéről tisztviselőiért, az egyesületek előjáróiért és képviselőiért felmerülő felelőségéről illetve az objektív felelőségnek számos más esetéről.

A következő fejezetben tüzetesen elemzi a magyar törvényhozás és a magyar bírói gyakorlat álláspontját az objektív felelőséggel kapcsolatban. Ennek értékeléséhez tudnunk kell, hogy a '10-es években a magyar bírói gyakorlatban sok nehézséget okozott a vétklen felelőség kérdése. A Kúria akkoriban két döntvényben is foglalkozott a problémával, abban a tekintetben, hogy az alkalmazó mennyiben tekinthető felelősnek az alkalmazott által okozott kárért. Az egyik döntvény a jogegységi tanács 13. számú polgári, a másik a Kúriának a 84. számú teljes ülési döntése volt. Ez utóbbi hatályon kívül helyezte az előbbit, s az alkalmazónak alkalmazottjáért való felelőségét részben másképpen oldotta meg, de azért mind a kettő a vétkességi felelőség elvi alapjára helyezkedett. Dezső a Kúria jogegységi tanácsának 13.

⁶⁰ BALOGH, *Oktatás és kutatástörténet, i.m., 53.*

⁶¹ Vö. *Jelentés a Sztrokay-jutalom tárgyában*, Akadémiai Értesítő 30 (1919), 192-195. A jelentést Magyary Géza, Balogh Jenő és Buday László akadémikusok jegyezték. Értékelésük záró gondolatai a következők voltak: „A bizottság a mű elbírálásánál és a díj odaítélésénél különös súlyt fektetett arra a körülményre, hogy a szerző egy nagy fontosságú magánjogi gyakorlati kérdést szerencsés kézzel megmarkolt, azt minden oldalról megvilágította, s annak megoldását a gyakorlat számára a tudományos módszer minden eszközével sikeresen előkészítette. E tekintetben Dezső munkáját a bírálati évkör többi munkáival szemben elsőbbség illeti meg, mert egyikük sem hozza annyira összhangba a szigorúan vett tudományos feldolgozás szempontjait a gyakorlati élet követelményeivel, mint a jutalomra javasolt munka. Minthogy ekként e mű igen kiváló tudományos alkotás, határozta el magát a bizottság egyhangúlag arra, hogy a díj kiadását annak számára hozza javaslatba.”

⁶² *Az objectív kártérítés tana - Függelék: Az erkölcsi kár*, Budapest, 1917.

⁶³ Bacsó értékelése szerint: „Legjelentősebb eredménye ez a munka, mely a szerzőjét egy csapásra a magánjog legjelesebb művelői közé emelte.” Vö. Bacsó Jenő jelentése, i.m.

számú polgári döntvényével ellentétben – munkájában a kérdést az irodalom, a törvényhozási munkálatok és a bírói gyakorlat eredményeinek mérlegelésével behatóan és jó kritikai vénával körüljárva – arra a következtetésre jut, hogy hazánkban már a régebbi bírói gyakorlat is elismerte a munkaadó vétkessége nélküli felelősségét az alkalmazottjáért, mégpedig azon károk tekintetében, melyeket az alkalmazott a rábízott teendők teljesítése során harmadik személyeknek jogellenesen és vétkesen vagy mulasztása által okozott. De Dezső más vonatkozásokban is megállapítja, hogy az objektív felelősség elve már mély gyökeret vert a magyar bírói gyakorlatban. Véleménye szerint a polgári törvénykönyv megalkotása után ezen elv alkalmazási körét még tovább kell szélesíteni. Ennek megfelelően a szerző behatóan foglalkozik a magyar polgári törvénykönyv törvényjavaslatának álláspontjával is. Szerinte a javaslat akkori változata az objektív felelősséget elfogadó álláspontot képvisel, de ezzel szemben a képviselőház kodifikációval foglalkozó külön bizottsága a vétkességi elvet fogadta el alapul. Dezső helyteleníti az álláspont ilyenét megváltoztatását s annak az óhajának ad kifejezést, hogy a leendő törvény ismét legalább a törvényjavaslat álláspontjára helyezkedjék. A szerző tehát sem a Kúria döntvényeinek álláspontját, sem pedig a polgári törvénykönyv törvényjavaslatának képviselőházi bizottsági szövegét nem teszi magáévá, hanem az objektív felelősség elvének minél szélesebb körű alkalmazását tartja kívánatosnak.

Dezső Gyula, mint az objektív felelősség elvének feltétlen híve ezután tüzetesen elemzi azt a kérdést, hogy milyen alapra kell és lehet a tárgyi felelősséget visszavezetni. Az összes lehetséges elvi alap közül leginkább az okozási elvet tartja olyannak, amely az objektív felelősség legáltalánosabb alapja gyanánt elfogadható. Dezső kifejti, hogy a folyton fejlődő gazdasági élet biztonsága azt kívánja, hogy objektív felelősség elve minél szélesebb körben érvényesüljön, s nem kell tőle félnünk. Ugyanakkor a káros következmények elkerülése érdekében a kisvállalkozásokat és a legmindennapibb életviszonyokat ki kell venni az objektív felelősség alkalmazási köréből.

Dezső végkövetkeztetésként egyébként arra az eredményre jut, hogy sem az objektív felelősséggel, sem pedig általában a kártérítéssel kapcsolatban felmerülő kérdéseket nem lehet egységes alapra visszavezetni. Szerinte az objektív felelősség elve és a vétkességi elv nem egymást kizáró elvek, melyek közül csak az egyik érvényesülhetne, hanem éppen ellenkezőleg: a jogéletben mind a kettőnek teret kell engedni. Ha van, akit a beállott kár miatt vétkesség terhel, azt kell felelőssé tenni. Ha ilyen nincs, feleljen az okozott kárért az, akinek személyében a kár oka rejlik. Dezső az objektív felelősséget szubszidiáriusnak tekinti, amely csak akkor kerül alkalmazásra, ha a szubjektív felelősség alapján nem lehet kiegyenlítést nyerni. Ugyanakkor kívánatosnak tartaná, hogy az objektív kártérítést minél szélesebb körben alkalmazzák. (Ami a következő évtizedekben be is következett mind a gyakorlatban, mind az elméletben.)

Könyve négy fejezetre rúgó függelékében Dezső a nem vagyoni kár, vagy – mint ő nevezi – az erkölcsi kár megtérítésének elismerése mellett is állást foglal, ugyanakkor óv az erkölcsi kár megtérítésének túlzásai ellen is. Ebben a kérdésben Dezső már inkább döngetett nyitott kapukat, hiszen a polgári törvénykönyv akkor asztalon fekvő javaslata (és néhány egyéb résztörvény is) már teret engedett a nem vagyoni jellegű károk megtérítésének.

Dezső igen lelkiismeretesen, a teljességre törekedve dolgozza fel a német irodalmat és olasz valamint angol műveket is használ. Éles megfigyelőképességgel és kitűnő gyakorlati érzéssel kezeli a kifejtett kérdéseket. Szép és világos nyelvezetet használ és igen kiforrott, meggyőző és logikus az okfejtése is: gondolatmenete nagyon világos, a lényeges szempontokat ügyesen csoportosítja.

A kártérítési joggal a későbbiekben is több munkájában foglalkozott, melyekben elsősorban az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat vonatkozó részeit elemezte.⁶⁴

Egy másik korai munkájában a személyi jog és a dologi jog határterületi kérdését dolgozta fel. A „*Cselekvőképtelenek birtokjoga*” című rövid munkája⁶⁵ tisztán római jogi jellegű, amely igazolja a szerzőnek a római jog irodalmában és a római magánjog forrásaiban való jártasságát. A római jog és a magánjog talán egyik legnehezebb kérdéskörével, a birtokjoggal foglalkozik a cselekvőképtelen személyek birtokjogát vizsgálva. Munkájában a birtoktan rövid ismertetését adja, s a források alapján arra következtetésre jut, hogy a római jogban meglehetősen általános – ha nem is kivétel nélküli – volt az a felfogás, hogy a birtokláshoz szükséges az „*animus domini vel rem sibi habendi*.” Ugyanakkor hozzáteszi, hogy a római jog sem úgy fogta fel az *animust*, hogy az biztosítsa a dolgokra való állandó behatási lehetőséget, hanem elegendő volt a mások birtoklási lehetőségének teljes távoltartására irányuló szándék. Jheringet követve arra mutat rá, hogy a római jogban alárendelt szerepet játszott az egyéni akarat. Dezső egyúttal szakít a hosszú időn keresztül uralkodó Savigny-féle birtokelmélettel és Jhering nyomán vezeti le az *animus* és a *corpus* egymáshoz való viszonyát. Forrásaira támaszkodva azt igyekszik kimutatni, hogy a forrásokban használt *animus* szó nem fedi a magyar „*akarat*” szó jelentését, s így Dezső birtoklási akaratnak csak azt a külsőleg megnyilvánuló szándékot tekinti, amely a „gazdasági bírás” szándékát testesíti meg. A kérdést részletesen körüljárva arra a következtetésre jut, hogy az akarat a Savigny-féle kettőssége (megkettőzése), vagyis a birtoklási és bírálási akarat megkülönböztetése túlhaladott, mert az *animus* vagy egyféle, vagy nagyon sokféle. Így a kérdés csak úgy oldható meg, ha a jogrend szabályozza az alapul szolgáló *causákat* s kötelezően előírja, hogy az egyes esetekkel milyen *animus* kell, hogy egybekötve legyen.

Dezső szerint az *animus*nak ezt a felfogását a római jog forrásai is alátámasztják, s ebből kiindulva foglalkozik a cselekvőképtelenek birtoklásának kérdésével is. A római jog tudományában elfogadott volt, hogy az *animus possidendire* képtelenek voltak a jogi személyek, az örültek, valamint a serdületlenek gyámjuk *auctoritas* nélkül. Erre alapozva arra mutat rá, hogy a birtoklási cselekvőképtelenség esetei nem azonosak a birtoklási jogképtelenség eseteivel, mert birtoklási jogképességgel a felsorolt személyek is bírhatnak, hiszen egyébként nem részesülhetnének birtokvédelemben. Felhívja a figyelmet, hogy a fenti római jogi esetekre vonatkozó szabály nem volt egységes, mert a gyermekeknek (tkp. *impubes infantia maiores*) is megengedte a birtokszerzést gyámjuk hozzájárulása nélkül, például a nekik aján-

⁶⁴ DEZSŐ Gyula, *A kártérítés alaptanai a legújabb jogalkotás szerint*, A Kecskeméti Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1927), 69-93; Uő., *A kártérítési kötelezettség különféle alapjairól* = Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez, I-II., Budapest, 1932. (Különnyomat: Grosschmid Fejezetek 59-64. paragrafusaihoz, Budapest, 1932, 80 p.); Uő., *Kártérítési felelősségek találkozása*, Budapest, 1936.

⁶⁵ DEZSŐ Gyula, *Cselekvőképtelenek birtokjoga: dolgozat a római jog köréből*, Budapest, 1918.

dékozott dolgokra. A római jog egyébként sem követelte meg az „öntudatos *animus*” fennforgását a birtokszerzéshez, például az öröklés esetében sem. E kérdéseket a források alapján, bő irodalmi utalásokkal igyekszik elemezni s arra a következtetésre jut, hogy a római jog tendenciózusan arra törekedett, hogy elősegítse és lehetővé tegye a cselekvőképtelenek birtokszerzését, ugyanakkor megnehezítse a birtok elvesztését. Utal rá, hogy helytelen az az álláspont mely szerint az akaratképtelen személyek ki lennének zárva minden „*birtoklási jogból*.”

Az érett jogtudós egy évtizeddel későbbi, „*Fejezetek a zálogjogtan köréből*” című munkája⁶⁶ három önálló tanulmányt tartalmaz, amelyek közül az első „*Ingó jelzálog*” című a debreceni Tisza István Tudományos Társaság kiadványában jelent meg 1927-ben,⁶⁷ s új változatában kiegészítésre került az 1931-es országos jogászgyűlés vitájának ismertetésével (2-29.o). Ebben a dolgozatban arra mutat rá, hogy már a római jog is ismerte az ingó jelzálogot, s ennek bizonyítékául több forráshelyet felsorol. Rövid áttekintő irodalmi szemlét ad az osztrák (*Hauptverband der Industrie* törvénytervezete), a német (1926-os törvényjavaslat), a francia és a angol jogi irodalomról, majd a magyar jognak az ingó jelzáloggal szembeni idegenkedéséről értekezik. Más műveihez hasonlóan ebben a tanulmányában is olyan kérdést elemez, amely a korabeli magyar magánjogban és irodalomban mostoha elbírálásban részesült. Megemlíti, hogy az 1868-as polgári törvénykezési eljárási törvény 36. §-a csak formális ingó jelzálogjogot ad. Vizsgálja az polgári törvénykönyv tervezete körében felmerült gondolatokat és az 1926-os ingó jelzálogjogi törvényjavaslatot. Ezek alapján az a következtetést vonja le, hogy bár az ingó jelzálog intézménye az eladósodás veszélyét nagyobb mértékben magával hozhatja, a gazdasági életnek mégis szüksége van erre az intézményre. Különösen kimutatható a dolgozatban, hogy Dezső a legmodernebb magánjogi intézmények vizsgálatánál is visszamegy a magánjog ősforrásához, a római joghoz és nagy irodalmi apparátussal, a külföldi jogrendszerek összefoglaló ismertetését adva a hazai jogot úgy közjogi, mint magánjogi alapon görcső alá veszi, és ötletes bíráló megjegyzésekkel ismerteti a hazai jog álláspontját.

A munka második fejezete (43-90.) a „*törvényes zálogjogról*” szól.⁶⁸ Itt tehát a hazai jogban is erősen meggyökeresedett intézményt elemez. A római jog meglehetősen konfúz törvényes zálogjogi rendszerének és a külföldi szabályoknak az összefoglaló ismertetése után a hazai jogot illetően a tételes jogot mutatja be, részletesen számba véve a közjogi és magánjogi alapon fennálló törvényes zálogjog eseteit, melyek különböző közigazgatási, pénzügyi, magánjogi és kereskedelmi jogi szabályokból erednek. Foglalkozik a munkában törvényes zálogjogok összeütközésével, melynek kapcsán hangoztatja, hogy a kúriai gyakorlatnak kellene az ellentmondásokat elvi jelentőségű határozatokkal feloldania. Részletesen és kritikusan foglalkozik a munkában a polgári törvénykönyv tervezetének törvényes zálogjogot érintő rendelkezéseivel is.

⁶⁶ *Fejezetek a zálogjogtan köréből*, Budapest, 1928.

⁶⁷ *Ingó jelzálog* (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai II. 10.) Budapest, 1927, 35 p. (Felolvasta az I. osztály 1927. március 8-án tartott ülésén).

⁶⁸ Ezen munkájának alapját egy Jogászegyleti előadásával vetette meg: az egylet teljes ülésén 1927 márciusában tartott előadást a törvényes zálogjogról. Vö. *Jogállam* 26 (1927), 239-240.

A „*Járvulékos vagy önálló jog-e a zálogjog*” című 55 oldal (90-145.) terjedelmű harmadik fejezetben – melynek egyes részeit az MTA II. osztályának 1927. október 17-én tartott felolvasó ülésén bemutattatta – az irodalom és a különböző jogrendszerek feldolgozásával vizsgálja a címben felvetett nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentőségű kérdést. Rámutat arra, hogy a zálogjog függetlenségét, önállóságát fejezi ki a magyar végrehajtási törvény 234. §-a, valamint az, hogy az elévült követelés is kielégíthető, illetve az eredetileg érvénytelen követelés is zálogjoggal biztosítható. A zálogjog önállóságát látja az alzálogba adás lehetőségében és abban is, hogy a legkülönbözőbb kötelek biztosíthatók záloggal. Igen érdekesek Dezső konfúzióra és rangsorra vonatkozó fejtegetései ebben a munkában. Tárgyilagosan elismeri ugyanakkor, hogy a magyar judikatura és így az élő magyar jog a zálogjog járvulékos természete mellett foglal állást.⁶⁹

Egy további, a dologi jog körébe sorolható tanulmánya a közös ingatlantulajdonról a Szladits-Emlékkönyvben jelent meg.⁷⁰ Ez a tény is, illetve a *Magyar magánjog* szerkesztőbizottsági tagsága is tükrözi Dezső Gyula megbecsültségét.

De a személyi jogi kérdések is vissza-visszatértek Dezső munkásságában. A magyar házassági törvény rendelkezései alapján, a bírói gyakorlat alapos elemzésével tárgyalja például egy tanulmányában a bontóperek egyik alapját a felek vétkeességének kérdését.⁷¹ Az 1928. évi április hó 26-28. között Budapesten megtartott országos jogászgyűlés napirendjére tűzött kérdések közül egy személyi jogi kérdésben fejtette ki véleményét: „*Miképpen kellene szabályozni az elmebeteg és a fogyatékos elmetehetségűek cselekvőképességét?*” Dezső gondos fejtegetések után kifejtett megoldási javaslatában az emberiesség és a társadalom védelme igényének összeegyeztetésére törekvő megoldásokat javasol.⁷² Egy másik, kései tanulmányában a nők magánjogi helyzetét vizsgálja a modern magyar magánjogban.⁷³

Magánjogi munkásságát áttekintve mégis leginkább kötelmi jogi munkáit tekinthetjük a legértékesebbnek. A már említett kártérítési jogi művei mellett a kötelek más rész kérdéseivel is behatóan foglalkozott. Így például kiemelhető „*Változó tárgyú kötelek*” cím alatt⁷⁴ 1936-ban megjelent egyik vaskos tanulmánya, ami emi nensen eredeti gondolatokat tartalmaz, és az irodalomban nagy figyelmet keltett. Ezt az értekezését eredetileg 1935 decemberében olvasta fel székkfoglaló előadás-ként a debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályában, midőn a Társaság rendes tagja lett.⁷⁵ Rövid bevezetés után az első négy fejezetben a fajlagos kötelekről, a négy következőben pedig a vagylagos kötelekről és a *facultas*

⁶⁹ Hasonló kérdést feszeget egy másik tanulmányában: DEZSŐ Gyula, *A járvulékoság kérdése a zálogjog-tanban*, Magyar Jogi Szemle 11 (1928/8), 294-303.

⁷⁰ DEZSŐ Gyula, *A közös ingatlantulajdon egyes problémái*, Budapest, 1938, 18, [2] p. (Különnyomat a Szladits Emlékkönyvből)

⁷¹ DEZSŐ Gyula, *A vétkeesség kérdése a házassági bontóperben*, Budapest, 1922.

⁷² DEZSŐ Gyula, *Miképp kellene szabályozni az elmebeteg és fogyatékos elmetehetségűek cselekvőképességét?* (Magyar jogászegyleti értekezések. Új folyam 19) Budapest, 1928, 3-33

⁷³ DEZSŐ Gyula, *A nő helyzete a magyar magánjogban*, A Kecskeméti Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1939), 157-175.

⁷⁴ DEZSŐ Gyula, *Változó tárgyú kötelek*, (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának Kiadványai 7. köt. 1.), Debrecen, 1936.

⁷⁵ Jelentés csatolva: *Kari-Jegyzőkönyv* 1945. július 28.

alternativáról szól. Dezső világosan különböztet a fajlagos és vagylagos kötelmek között. Elsősorban mindkét kötelmi csoportnál a teljesítés lehetetlenülésére, míg a vagylagos kötelmeknél a választás jogára vonatkozó elemzései értékesek.

Hasonlóképpen értékesnek tekinthetők szerződési jogi kérdéseket taglaló munkái. A legismertebb ezek közül természetesen a Szladits-féle *Magyar magánjog* önálló fejezetét képező írása a teljesítésről.⁷⁶ Most mégis inkább egy kevésbé hozzáférhető tanulmányának téziseit villantjuk fel: a kecskeméti jogakadémia fennállásának 100 éves évfordulója alkalmából kiadott emlékkönyvben Dezső Gyula a szolgáltatás és ellenszolgáltatás elméleti és gyakorlati kérdéseiről elmélkedik csaknem 50 oldalon keresztül, teljes irodalmi felkészültségét megmutatva.⁷⁷

A tanulmány célját Dezső a következőkben határozza meg: „*Amit mi a kötelmi jogban kötelemnek nevezünk, az par excellence kötelem, vagyis abban praedominálnak azok az alkatelemek, melyek két szabad elhatározással bíró és szabadon cselekvő fél kölcsönös érdekén alapuló közös egyetértésből fakadnak, menten minden más magánjogi, közjogi, vagy bármi egyéb adottságtól és azzal együtt járó erősebb, vagy gyengébb kényszerhelyzettől. Az obligatórius (par excellence kötelem nem folyik semmiből, csak önmagából, tehát ha nem is célja, de mindenesetre oka önmagának és pusztán a szolgáltatás-ellenszolgáltatás csupasz pillérein épül fel. Ezekről tartalmaz néhány megjegyzést az alábbi dolgozat.*” Dezső nem vállalkozik a kérdéskör teljes körüljárására, de hat fejezetben olyan problémákat vet fel, melyek a kötelmi jogi szolgáltatás és ellenszolgáltatás viszonyából fakadnak, illetve erre a két fogalomra gondolatilag felfűzhetők. Az első fejezetben (319-328.) a kötelem tárgyának (*Gegenstand*) és tartalmának (*Inhalt*) egymástól való megkülönböztetését veszi górcső alá és azt az egyik „legzavarosabb” kérdésnek minősíti a kötelmi jogban. Holott ennek az „*elméleti játéknak*” nincsen semmi értelme, hiszen a kettő egy és ugyanaz. Azt a kérdést is körbejárja itt, hogy vajon kell-e szolgáltatásnak vagyoni értékkel bírnia? Dezső a modernebb felfogáshoz csatlakozik és elfogadja a vagyoni érdek nélküli szolgáltatások lehetőségét is. A szerző a kötelem tárgyával kapcsolatban kifejti: „*a kötelem tárgya minden olyan szolgáltatás lehet, amely az embernek valamely komolyan tekinthető szükségletét van hivatva szolgálni.*” A szerződési szabadság határozza meg, hogy a szolgáltatás kereteibe mi minden illeszthető bele, a kötelem tárgyát képező szolgáltatások nem túriki a taxációt. „*A szerződési szabadság ... azt jelenti, hogy az ügylet megkötésénél a kötelem tárgya lehet minden, ami nem lehetetlen [2. fejezet], s ami nem tilos a tételes jogszabályok, vagy a jó erkölcsök szempontjából [3. és 4. fejezet]; egyéb korlát nincs.*”⁷⁸

Azután az itt megadott program szerint Dezső a lehetetlen szolgáltatás és a szolgáltatás lehetetlenülése kérdésével és külön a gazdasági lehetetlenülés problémakörével folytatja gondolatmenetét (328-337). A szerző hazai és külföldi jogszabályi rendelkezések példáin magyarázza el áttekinthetően az egyes tényállásokat. Szóba kerülnek itt a negatív *interessevel*, az *exceptio non adimpleti contractus*sal kapcsolatos szabályok, a lehetetlenülés esetén az adós vétkeisége mellett szóló vélelem.

⁷⁶ DEZSŐ Gyula, *A teljesítés módja, helye és ideje* = Magyar magánjog, Kötelmi jog. 3. füzet, szerk. SZLADITS Károly, Budapest, 1940. (Különnyomat: Budapest, 1940, 66 p.)

⁷⁷ *Szolgáltatás és ellenszolgáltatás a kötelmi jog körében*, A Kecskeméti működő Egyetemes Református Jogakadémia évkönyve (1931), 365-426.

⁷⁸ DEZSŐ, *Szolgáltatás...*, i. m., 328.

Külön kérdéskörként emeli ki Dezső a kor egyik „slágertémáját”, a gazdasági lehetetlenülés alakzatát, melyet az utólagos szubjektív lehetetlenülés egyik válfajának tekint. Ez utóbbi alakzat „*az utóbbi két évtizednek sajnálatos jogi constructiója, a háborús világégésnek egyik szerencsétlen csökevénye, a pacta servanda alapvető elvének éles megtagadása.*”⁷⁹ A jogrend gyámkodását a végsőkig legyengült gazdasági alanyok fölött szükséges rossz jogintézménynek tekintti, amelynek alkalmazását a lehető legkisebb mértékre kell szorítani: fel sem merülhet ezen gyámkodás hivatalbóli figyelembe vétele, csak az adós hivatkozhatik rá, s a bíró csak kirívó esetben veheti figyelembe. Az utóbbi évek kúriai gyakorlatát is bemutatja ezzel kapcsolatban a szerző. A harmadik fejezetben – a tilos és erkölcstelen szerződések kapcsán – is az elméleti alapok lehelyezése után a Kúria gyakorlatának ismertetésére, az ott kialakult legfőbb elvek bemutatására helyezi a hangsúlyt (337-346.). A következő „*Kizsákmányolás*” fejezet részben azt emeli ki Dezső, hogy „... *a szerződési hűség húrját sem lehet a végletekig feszíteni ...*” és a szerződések nem eredményezhetik az egyik fél megbotránkoztató nyereségét, illetve a másik fél gazdasági katasztrófáját.⁸⁰ Itt Dezső a jogszabályi előírásokra és a jogi irodalom állspontjára koncentrál és kimondja, hogy a kizsákmányoló ügylet relatíve semmis, s a semmisség „*a bíróság előtt bármilyen (pl. kifogás) formában érvényesíthető, visszaható hatályú ...*” A bizonytalan tartalmú, a nem komoly szerződésekkel kapcsolatban kifejti az uralkodó irodalmi és gyakorlati álláspontot. A méltányosságot objektív, de nem abszolút, hanem nagyon is relatív fogalomként írja le, konstatálva, hogy „*[á]ltalában a hazai joggyakorlat legjellemzőbb vonása, hogy a méltányosságot a jog minden ágában, de legkülönöbben a kötelmi jogban vezérelvnek tekinti és minden jogvita eldöntésénél hacsak a törvény ki nem zárja, lehetőleg figyelembe veszi és alkalmazza.*” Végül a záró fejezetben (359-368.) a szolgáltatások viszonyosságának kérdéskörében hangsúlyozza, hogy „*szolgáltatás és ellenszolgáltatás nem élnek önálló, egymástól független életet, hanem egész idő alatt egy egységes és folyamatos kötelmi viszonynak összefüggő alkatrészei; össze vannak nőve, mint »egy test tagjai.«*” A saját szolgáltatás visszatartható mindaddig, amíg a másik oldalon is be nem következik az ellenszolgáltatás.

Dezső Gyula különböző időkből három tanszékre pályázott Debrecenben. Előbb a hozzá szakmailag legközelebb állóra (magánjog) a Kar nem őt javasolta. A tőle legtávolabb esőre (római jog) javasolták, de nem kapta meg. Szintén meghívták volna a kereskedelmi- és váltójog oktatására, de végül a magánjog professzora lett. A kereskedelmi jogban való jártasságát több tanulmánya is igazolja. Ezekben szinte kivétel nélkül nemzetközi vonatkozásokat is feldolgoz, bizonyítva széles látókörét és az új intézmények iránti fogékonyságát.⁸¹

Több ízben áttekintette egy-egy tanulmányban a Trianon utáni ország és az elszakított részek jogi helyzetét is.⁸²

⁷⁹ Uo., 333.

⁸⁰ Uo., 346.

⁸¹ DEZSŐ Gyula, *Valorizáció a nemzetközi magánjogban*, Jogállam 27 (1928/ 2-3), 97-117.; Uő., *Törvénytervezet a kereskedelmi utazók és az alkalmazott ügynökök jogviszonyairól: általános és részletes indokolással*, Budapest, 1938; Uő., *Jövőbeli jogok biztosítása: opció és rokonformái* (Pázmány Péter Tudományegyetem Hitteljogi Szeminárium), Budapest, 1940; Uő., *A svájci utazói törvény*, Budapest, 1944.

⁸² DEZSŐ Gyula, *Az elszakított magyarság jogi és kulturális helyzete*, Kecskemét, 1936, Uő., *A magánjog*

Dezső Gyula rendkívül széles látókörű jogász és rendkívül művelt és kedélyes személy lehetett. Rendes tagja volt a nagykőrösi Arany János Társaságnak és a kecskeméti Katona József Társaságnak. Előbbi társaságban székfoglalóul olyan dolgozatot mutatott be, amely a szépirodalomhoz csatlakozóan, könnyed modorban tárgyalta jogi kérdéseket: Arany János fülemüléje a szomszédjog vizsgálatára adott neki alkalmat.⁸³ A drámaíró és jogász Katona tiszteletére a Lucaszék magánjogi vonatkozásairól értekezett, s házasságjogi, házassági bontó, váltójogi, ügyletérvényességi, valamint a szülők és gyermekek közötti jogviszonyra vonatkozó kérdéseket érintett szórakoztató formában, de alapos jogi tudással.⁸⁴

Dezső Gyula rendkívüli szónok is volt. A kecskeméti jogakadémián, a református egyház különböző ünnepségein és alkalmain számtalan beszédet tartott, melyeket aztán szorgalmasan – általában saját költségén – nyomtatásban is megjelentette.⁸⁵

III. MŰVEI*

A községek feladatai a közutak körül, Budapest, 1912, 112 p.

A magyarországi katolikus egyházi javak, Budapest, 1913, 142 p.

Az objectiv kártérítés tana - Függelék: Az erkölcsi kár, Budapest, 1917, 360 p.

Cselekvőkép telenek birtokjoga: dolgozat a római jog köréből, Budapest, 1918, 29 p.

A vétkekesség kérdése a házassági bontóperben, Budapest, 1922, 35 p.

Ingó jelzálog, (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának kiadványai II. 10.), Budapest, 1927, 35 p.

A kártérítés alaptanai a legújabb jogalkotás szerint, A Kecskeméti Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1927), 69-93. (Különnyomat: Budapest, 1928, 27 p.)

Miképp kellene szabályozni az elmebeteg és fogyatékos elmetehetségük cselekvőképességét? (Magyar jogászegyleti értekezések. Új folyam 19), Budapest, 1928, 3-33.

Valorizáció a nemzetközi magánjogban, Jogállam 27 (1928/ 2-3), 97-117. (Különnyomat: Budapest, 1928 23 p.)

Fejezetek a zálogjogtan köréből, Budapest, 1928, 145 p.

alakulása a csonka országban 1918-tól 1938-ig, (Miskolci Jogászelet könyvtára 40.) Miskolc, 1939; *Húsz év jogfejlődése a csonka országban és a volt cseh megszállt területeken (1918-1938): párhuzamos feldolgozásban*, szerk. DEZSŐ Gyula, [ifj.] SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos, Miskolc, 1939, 262 p.

⁸³ DEZSŐ Gyula, *Arany János „Fülemilé”-je vonatkozással a magyar szomszédjogra* = Nagykőrösi Arany János Társaság Évkönyve 5 (1930), 35-55.

⁸⁴ DEZSŐ Gyula, *A drámaíró és jogász Katona, a „Luca széke” magánjogi vonatkozásai*, A Kecskeméti Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1935), 3-28; Uő., *A drámaíró és jogász Katona: A „Luca széke” jogi vonatkozásai*, Debreceni Szemle 9 (1935/7), 314-317;

⁸⁵ Például *Pro iuventute 1935-1938* címmel kiadta összegyűjtött beszédeit, melyek részben vallásos tárgyúak, illetve az ifjúsághoz szóltak.

* Az alábbi lista csak jogtudományi műveit tartalmazza, szépirodalmi művei és nyomtatásban megjelent alkalmi beszédei nélkül.

- A járulékoság kérdése a zálogjogtanban*, Magyar Jogi Szemle 11 (1928/8), 294-303.
- Dr. Szladits Károly, *A magyar magánjog tankönyve. II. Dologi jog*, Jogállam 29 (1930/3-4), 148-151. (recenzió)
- Dr. Tóth Lajos: *Magyar magánjog*, Jogállam 29 (1930/6), 271-274. (recenzió)
- Arany János „Fülemilé”-je vonatkozással a magyar szomszédjogra = Nagykőrösi Arany János Társaság. Évkönyve 5 (1930), 35-55.
- Szolgáltatás és ellenszolgáltatás a kötelmi jog körében*, A Kecskeméten működő Egyetemes Református Jogakadémia évkönyve (1931), 365-426. (Különnyomat: Kecskemét, 1931, 60 p.)
- A kártérítési kötelezettség különféle alapjairól; A Kártérítés módjai* = Glossza Grossschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez, I-II., Budapest, 1932, (Különnyomat: Grossschmid Fejezetek 59-64. paragrafusaihoz, Budapest, 1932, 80 p.)
- A drámaíró és jogász Katona, a „Luca széke” magánjogi vonatkozásai*, A Kecskeméten Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1935), 3-28. (Különnyomat: Kecskemét, 1936, 28 p.)
- A drámaíró és jogász Katona: A „Luca széke” jogi vonatkozásai*, Debreceni Szemle 9 (1935/7), 314-317.
- Az elszakított magyarság jogi és kulturális helyzete*, Kecskemét, 1936, 23 p.
- Változó tárgyú kötelmek* (A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. osztályának Kiadványai 7. köt. 1.) Debrecen, 1936, 68 p.
- Kártérítési felelősségek találkozása*, Budapest, 1936, 24 p.
- A magánjogi társaság*, Budapest, 1937, 1-41. (Különnyomat a Magyar Jogászegyleti Értekezésekből)
- A közös ingatlantulajdon egyes problémái*, Budapest, 1938, 18 p. (Különnyomat a Szladits Emlékkönyvből)
- Az örökös és hagyományos egymásközi felelőssége a hagyatéki hitelezőkkel szemben*, (A „Polgári Jog” könyvtára 30.), Budapest, 1938, 28 p.
- Törvénytervezet a kereskedelmi utazók és az alkalmazott ügynökök jogviszonyairól: általános és részletes indokolással*, Budapest, 1938, 76 p.
- A magánjog alakulása a csonka országban 1918-tól 1938-ig*, (Miskolci Jogászetel könyvtára 40.), Miskolc, 1939, 28 p.
- Húsz év jogfejlődése a csonka országban és a volt cseh megszállt területeken (1918-1938): párhuzamos feldolgozásban*, szerk. DEZSŐ Gyula, SZEPESVÁRALJAI HAENDEL Vilmos, Miskolc, 1939, 262 p.
- Jogok érvényesítése a harmadik személy javára kötött szerződésből* = Emlékkönyv Kolosváry Bálint jogtanári működésének negyvenedik évfordulójára, Budapest, 1939, 117-140. (Különnyomat: Budapest, 1939, 27, [1] p.)
- Jövőbeli jogok biztosítása: opció és rokonformái* (Pázmány Péter Tudományegyetem Hiteljogi Szemináriuma), Budapest, 1940, 15 p.
- A teljesítés módja, helye és ideje* = Magyar magánjog, Kötelmi jog. 3. füzet, szerk. SZLADITS Károly, Budapest, 1940. (Különnyomat: Budapest, 1940, 66 p.)
- A nő helyzete a magyar magánjogban*, A Kecskeméten Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1939), 157-175. (Különnyomat: Kecskemét, 1940, 20 p.)

Új irányok a német családjogban, A Kecskeméti Működő Egyetemes Református Jogakadémia Évkönyve (1940), 134-153. (Különnyomat: Budapest, 1941, 22 p.)

Véleményes javaslat a ref. egyházi V. t.c. reformja tárgyában, 1943, 11 p.

A svájci utazói törvény, Budapest, 1944, 24 p.

Az özvegyi jog és köteles rész kapcsolatai, Debrecen, 1946, 20 p.

A magyar magánjog vázlata: vezérfonal a magánjogi előadások hallgatásához a Munkástanfolyam hallgatói számára [gépirat], Debrecen, 1947, 114 p., LXXIII lev.

A magyar munkajog vázlata: vezérfonal a munkajogi előadások hallgatóságához [kézirat], (MEFESz: jegyzetosztály: jogászköri kiadványok 13.), Szeged, 1949, 229 p.

Szovjet munkajog, Jogtudományi Közlöny 4 (1949/5-6), 101-106.

Népi-demokratikus magyar magánjog alapelemei: vezérfonal az 1. magánjogi előadások hallgatásához, Szeged, 1950, 129 p.

A magyar munkajog vázlata: vezérfonal a munkajogi előadások hallgatásához - 1950/51. tanév, Szeged, 1950, 119 p.

Kétoldalú kárenyhítés, Jogtudományi Közlöny 5 (1950/5-6), 178-180.

Népi demokratikus magyar magánjog alapelemei [vezérfonal az 1. évf.-i magánjogi előadások hallgatásához], (Jogászköri kiadványok 5.), Szeged, 1950, 129 p.

A szovjet munkajog: DEZSŐ Gyula előadása a Szegedi Szovjet Jogi Tanfolyamon 1951. május 16-án [egyetemi jegyzet], Szeged, 1951, 22 p.

A magyar munkajog vázlata: vezérfonal a munkajogi előadások hallgatásához - 1950/51. tanév 2. félév, Szeged, 1951, 120-231.